

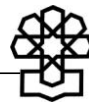
تبیین مدل ارزیابی عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجراء سیاستهای کلی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی

این گزارش حاصل تحقیقی با عنوان «مدل نظارتی مجلس شورای اسلامی بر اجراء سیاستهای کلی اصل چهارم و چهارم (۴۴) قانون اساسی در بخش صنعت و معدن» است که در مرکز پژوهش‌ها تهیه و نتایج آن در مرکز موجود است.

به نام خدا

فهرست مطالب

.....	۱	چکیده
.....	۲	مقدمه
.....	۲	۱. مبانی نظری تحقیق: مدل سازی در الگوی فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)
.....	۵	۲. تصریح و اجرای مدل عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب پذیری اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)
.....	۱۵	جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادها
.....	۱۸	پیوست ها
.....	۲۷	منابع و مآخذ

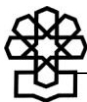
تبیین مدل ارزیابی عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای
قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجراء
سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی

چکیده

هدف اصلی این گزارش، تبیین مدل و در نهایت ارزیابی عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) با ابزار تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) طی دوره زمانی ابلاغ قانون تا خردادماه ۱۳۸۹ است.

چهار معیار (شاخص) با هشت زیرمعیار به‌عنوان حوزه‌های انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، تعریف شده است. نتایج مدل نشان می‌دهد که به ترتیب ضعف اجرای قانون (با وزن ۳۰/۵)، ضعف قانون (۲۶/۵ درصد)، ضعف بخش خصوصی (۲۳/۲ درصد) و توانمندی بخش عمومی غیردولتی یا شبه‌دولتی (۱۹/۷ درصد) با توجه به وزن‌های استخراج شده، مهمترین عوامل آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) هستند.

ضعف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) به مفهوم تقلیل خصوصی‌سازی و محدود شدن اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی به موضوع واگذاری‌هاست. نقص قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) و تفسیرپذیری آن به مفهوم وجود حلقه‌های مفقوده در قانون به‌منظور انتقال از اقتصاد دولتی به خصوصی است. ضعف بخش خصوصی به مفهوم ضعیف بودن و ضعیف ماندن بخش خصوصی با اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) در وضعیت موجود است. گسترش سریع و وسیع شرکت‌های عمومی غیردولتی یا شبه‌دولتی به اعتبار ظرفیت‌های قانونی و الزامات قوانین بودجه سنواتی، عامل مهم دیگری است که دستیابی به اهداف قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را به مخاطره می‌اندازد.

مقدمه

اجرای «قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجراء سیاستهای کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی»^۱ طی سال‌های اخیر، نقطه عطفی در جهت‌گیری‌های کلان اقتصادی کشور محسوب می‌شود. انتظار بر این است که با اجرای صحیح این قانون، اقتصاد ایران بتواند از یک اقتصاد متمرکز و دولت‌محور به سمت یک اقتصاد باز، غیرمتمرکز و بازارمحور سوق یابد.

از زمان ابلاغ قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، تحولات زیادی حداقل در برخی از حوزه‌های اجرای این قانون به‌ویژه واگذاری شرکت‌های دولتی رخ داده است. از این رو ضرورت دارد سیاستگذاران، برنامه‌ریزان، مجریان و ناظران برنامه خصوصی‌سازی در اجرای این برنامه عظیم اقتصادی - اجتماعی از تجربیات به‌دست آمده در طول دوره اجراء، با انجام ارزیابی و شناسایی عوامل انحراف، نسبت به تغییر یا اصلاح در قانون یا فرآیند اجرای قانون به‌منظور دستیابی به اهداف این قانون اقدام شود.

هدف اصلی این گزارش، مدل‌سازی و ارزیابی عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی است. دوره ارزیابی از زمان ابلاغ قانون تا خردادماه ۱۳۸۹ است. مدل‌سازی عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون با ابزار تحلیل سلسله‌مراتبی انجام می‌شود. تلخیص و استخراج وزن عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری قانون، از ویژگی‌ها و جنبه‌های مهم نوآوری در این گزارش است.

این گزارش از سه بخش کلی تشکیل شده است: بخش اول نگاهی دارد به مبانی نظری تحقیق، بخش دوم به تصریح مدل و مدل‌سازی عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) و در بخش سوم نیز جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها ارائه خواهد شد.

۱. مبانی نظری تحقیق: مدل‌سازی در الگوی فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)^۲

ارزیابی هر موضوعی، معیار اندازه‌گیری یا شاخص نیاز دارد، اما وقتی که چند یا چندین شاخص برای ارزیابی در نظر گرفته می‌شوند، کار ارزیابی پیچیده می‌شود زمانی پیچیدگی کار زیادتیر می‌شود که معیارهای چند یا چندین‌گانه از جنس‌های مختلف باشند. در این هنگام کار ارزیابی و

۱. در این گزارش از عبارت اختصاری «قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)» به‌جای عنوان کامل «قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجراء سیاستهای کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی» به‌دلیل طولانی بودن عنوان کامل این قانون، استفاده می‌شود.

2. Analytic Hierarchy Process (AHP)

مقایسه از حالت ساده تحلیلی که ذهن قادر به انجام آن است خارج می‌شود و به یک ابزار تحلیل عملی قوی نیاز خواهد بود. یکی از ابزارهای توانمند برای چنین وضعیت‌هایی، فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی یا AHP است.

فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی یکی از معروف‌ترین فنون تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM)^۱ است که اولین بار توسط ساعتی در دهه ۱۹۷۰ ابداع گردید. هرگاه AHP به‌عنوان ابزار تصمیم‌گیری یا ارزیابی استفاده شود، محقق باید در آغاز، یک درخت سلسله‌مراتب مناسب که بیان‌کننده مسئله تحت مطالعه است، فراهم کند. سلسله‌مراتب تصمیم، درختی است که با توجه به مسئله تحت بررسی دارای سطوح متعدد است. سطح اول هر درخت بیان‌کننده هدف تصمیم‌گیری است. سطوح (میانی) نشان‌دهنده فاکتورهایی است که ملاک مقایسه گزینه‌ها هستند. سطح آخر هر درخت (در صورت وجود) بیان‌کننده گزینه‌هایی است که با همدیگر مقایسه شده و برای انتخاب در رقابت با همدیگر هستند.

با توجه به مبانی نظری روش AHP، می‌توان گفت فرآیند ارزیابی عملکرد به‌راحتی قابل مدل‌سازی به‌صورت سلسله‌مراتبی است. در این مدل، سطوح یک آن بیانگر تعیین و تبیین هدف یا عملکرد برنامه و سطوح آخر آن دربرگیرنده شاخص‌های عملیاتی ارزیابی عملکرد است و در سطوح میانی، عملکرد دستگاه، ابعاد تشکیل‌دهنده آن و ارائه هر یک از این ابعاد به نوبه خود نیز به عوامل فرعی دیگر تقسیم می‌شوند.

الگوی فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، زیرمجموعه روش‌های تحقیق از نوع روش دلفی است. برخلاف روش‌های تحقیق پیمایشی، اعتبار روش دلفی نه به تعداد شرکت‌کنندگان در تحقیق که به اعتبار علمی متخصصان شرکت‌کننده در پژوهش بستگی دارد. تعداد شرکت‌کنندگان در تحقیق دلفی ۵ تا ۲۰ نفر است و حداقل تعداد شرکت‌کنندگان، بستگی به چگونگی طراحی روش تحقیق دارد.

روش کار مدل AHP با مشخص کردن عناصر و تصمیم‌گیری و اولویت دادن به آنها آغاز می‌شود. این عناصر شامل شیوه‌های مختلف انجام کار و اولویت دادن به سنج‌ها یا ویژگی‌هاست.

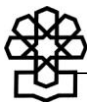
- مرحله اول: ساختن درخت سلسله‌مراتبی،

- مرحله دوم: تعیین ضریب اهمیت معیارها و زیرمعیارها، وزن دادن به جایگزین‌ها،

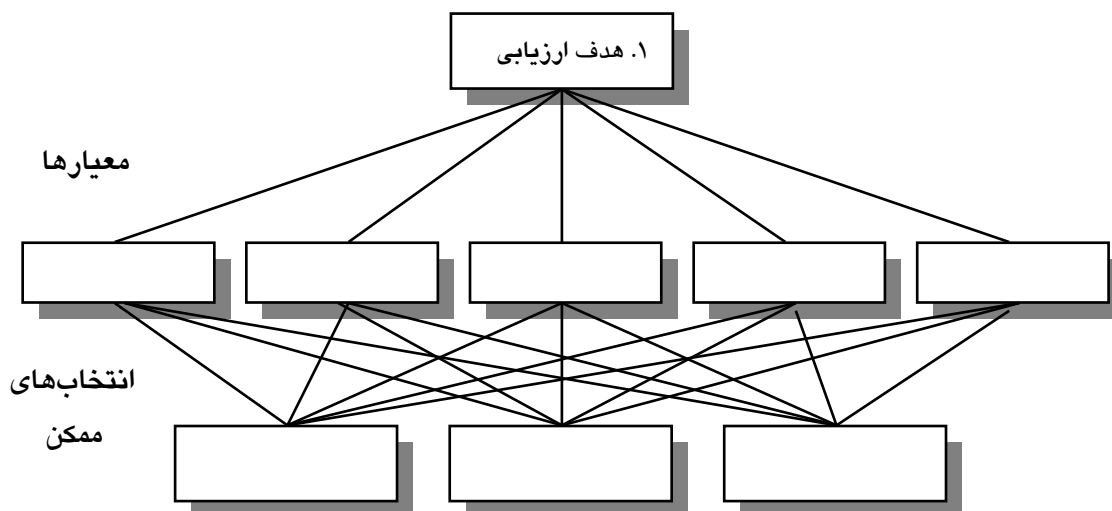
- مرحله سوم: ترکیب ضریب اهمیت گزینه‌ها، ترکیب وزن‌ها،

- مرحله چهارم: آزمایش سازگاری.

در مرحله اول فرآیند AHP، ایجاد یک ساختار سلسله‌مراتبی از موضوع مورد بررسی مورد نظر است که در آن اهداف، معیارها و زیرمعیارها، گزینه‌ها و ارتباط بین آنها، نشان داده می‌شود.

نمودار ۱. ترسیم درخت سلسله‌مراتبی

کشف، شناسایی و دسته‌بندی معیارها و زیرمعیارها باید با مطالعه سوابق علمی و پژوهشی در زمینه هدف، شناسایی، کشف و دسته‌بندی معیارها، زیرمعیارها و جایگزین‌ها انجام شود. وزن هر عامل نشان‌دهنده اهمیت و ارزش آن نسبت به عامل‌های دیگر در عملیات تعیین مکان است. بنابراین انتخاب آگاهانه و صحیح وزن‌ها، کمک بزرگی در جهت تعیین هدف مورد نظر است.

عملیات وزن‌دهی عامل‌ها به سه روش ذیل قابل انجام است:

- استفاده از دانش کارشناسی،

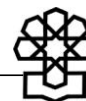
- استفاده از دانش داده‌ای،

- استفاده از دانش کارشناسی و داده‌ای به صورت توأمان.

یکی از مزایای فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، کنترل سازگاری تصمیم‌هاست. به عبارت دیگر همواره در فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی می‌توان میزان سازگاری تصمیم را محاسبه کرد و نسبت به خوب و بد بودن و یا قابل قبول یا مردود بودن آن قضاوت کرد. مثلاً اگر در آن A دو برابر B اهمیت داشته باشد و B سه برابر C مهم باشد، چنانچه A ، ۶ برابر C اهمیت داشته باشد، این قضاوت را سازگار گویند. هرچند که در عمل این‌گونه نیست که تصمیمات و قضاوت‌های انسان همواره سازگار باشد.

در حالت کلی می‌توان گفت که میزان قابل قبول ناسازگاری یک سیستم یا ماتریس، بستگی به تصمیم‌گیرنده دارد، اما ساعتی، عدد $0/1$ را به عنوان حد قابل قبول ارائه کرد و معتقد است چنانچه ناسازگاری بیشتر از $0/1$ باشد، بهتر است در قضاوت‌ها تجدید نظر شود.^۱ برای تلخیص گزارش از آوردن مدل‌های ریاضی فرآیند وزن‌یابی، سازگاری و تحلیل

1. Lin and Et.c, 1998, Vaidya and Kumar, 2006, Ho, William, 2008.

حساسیت در اینجا صرفنظر می‌شود. تمامی مراحل فوق به‌وسیله نرم‌افزار Expert Choice صورت گرفته که از نرم‌افزارهای تخصصی تحلیل سلسله‌مراتبی است. لازم به‌ذکر است که فرآیند گام به گام اجرای مدل در نرم‌افزار مذکور در پیوست این گزارش ارائه شده است.

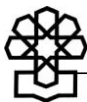
۲. تصریح و اجرای مدل عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴)

برای اجرای مدل تحلیل سلسله‌مراتبی عوامل انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴)، مجموعه نظرات بیان شده در مورد نحوه اجرای قانون و مشکلات مرتبط بر آن مطالعه شد. از زمان اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴)، متناسب با کیفیت و کمیت اجرای آن، انتقادات و نظرات مختلفی ارائه شده است که معمولاً این نظرات را می‌توان در گروه‌بندی طیف موافقان تا مخالفان این قانون قرار داد.

ضعف در اجرا و عدم اجرای تمام قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴) از مهمترین انتقاداتی است که به اجرای این قانون وارد شده است و این عامل به‌عنوان یکی از عوامل مهم آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴) است. در مقابل این موضوع، بخشی از روند موجود در اجرای قانون، موضوع توانمند شدن بخش عمومی غیردولتی یا شبه‌دولتی طبق ظرفیت‌های قانونی، الزام و اختیار آن به مجریان عنوان شده است. سهم بسیار بالای بخش شبه‌دولتی در واگذاری شرکت‌های دولتی باعث شده است که برخی از کارشناسان، این مدل خصوصی‌سازی را «شبه‌دولتی‌سازی» یا «خصوصی‌سازی خاکستری» نامگذاری کنند.

در برنامه‌های واگذاری شرکت‌های دولتی، بخش خصوصی به اندازه مورد انتظار مشارکت نکرده است. ضعیف بودن بخش خصوصی و ضعیف شدن آن با اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴) از دیگر عوامل مؤثر در انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴) است درحالی که هدف غایی اجرای این قانون، کاهش تصدیگری‌های دولت در اقتصاد و حضور غالب بخش خصوصی در فعالیتهای اقتصادی است.

هرچند شاخص‌سازی از نوع انحراف‌ها و منابع انحراف به آسانی ممکن نیست ولی پس از بررسی‌های فراوان با تکیه بر تمام دیدگاه‌ها و نظرات موجود، عوامل زیر به‌عنوان عوامل مؤثر بر آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴) شناخته شدند. بر مبنای مطالعات صورت گرفته در این تحقیق، چهار شاخص زیر به‌عنوان عوامل و حوزه‌های انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل‌وچهارم (۴۴)، تعریف شده است:

- ضعف اجرای قانون،

- ضعف قانون،

- توانمندی بخش شبه‌دولتی،

- ضعف بخش خصوصی.

چهار شاخص فوق‌الذکر، معیارهای اصلی مدل تحلیل سلسله‌مراتبی برای ارزیابی عوامل انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را تشکیل می‌دهند.

۱-۲. زیرمعیارها

معیارهای مدل عوامل انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) به دلیل چندبعدی بودن، مستلزم بازتعریف به‌وسیله زیرمعیارهای دیگر است. تعریف عملیاتی معیارهای فوق، از منابع تجربی و مطالعات انجام گرفته، استخراج شده است.

- دو شاخص زیر به‌عنوان زیرشاخص ضعف اجرای قانون، تعریف شده است:

● عدم اجرای تمام قانون،

● زمانبری ایجاد نهادها و اجرای قانون و مشاهده نتایج آنها،

- دو شاخص زیر به‌عنوان زیرشاخص ضعف متن قانون، تعریف شده است:

● تفسیرپذیری و عدم شفافیت قانون،

● نقص در متن قانون،

- توانمندی بخش شبه‌دولتی، یکی از دلایل حضور پررنگ این بخش در کسب مالکیت بسیاری از

شرکت‌هاست. دو شاخص زیر به‌عنوان زیرشاخص توانمندی بخش شبه‌دولتی، تعریف شده است:

● منابع مالی فراوان،

● الزام و اختیار دولت در تأدیه بدهی با سهام رد دیون،

- ضعف بخش خصوصی، یکی از دلایل حضور کم‌رنگ این بخش در کسب مالکیت بسیاری از

شرکت‌هاست. دو شاخص زیر به‌عنوان زیرشاخص ضعف بخش خصوصی، تعریف شده است:

● فقدان نقدینگی،

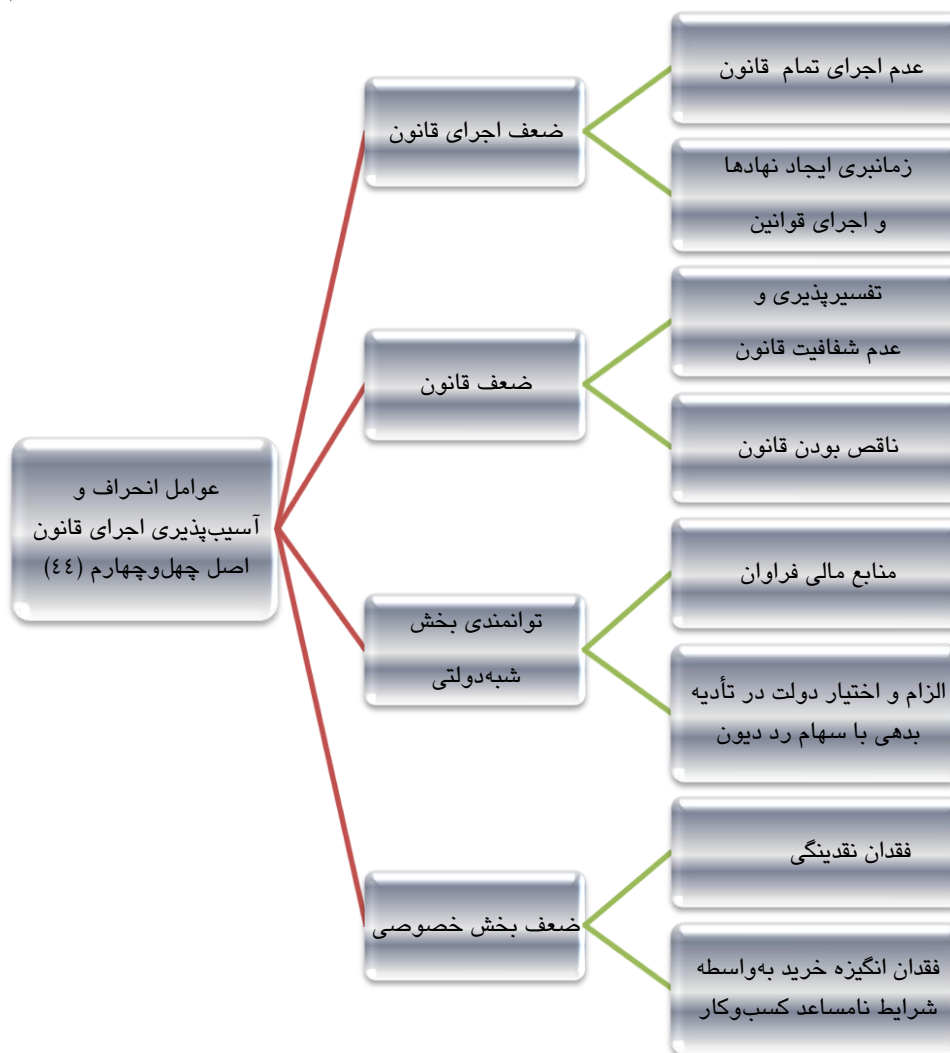
● فقدان انگیزه خرید به‌واسطه شرایط نامساعد کسب‌وکار،

مدل زیر، نمایش درختی تحلیل سلسله‌مراتبی منابع آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون

اصل چهل و چهارم (۴۴) است.

نمودار ۲. نمایش درختی تحلیل سلسله‌مراتبی عوامل انحراف و آسیب‌پذیری اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴)

برای استخراج وزن معیارها و زیرمعیارها و تعیین وضعیت شاخص‌های کیفی، پرسشنامه پیوست طراحی شد. در انتخاب خبرگان به گونه‌ای عمل شد که ترکیبی هماهنگ از مجموعه مجریان، ناظران و کارشناسان دانشگاهی در ترکیب پرسش‌شوندگان قرار گیرند. این پرسشنامه توسط ۲۰ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران که در بخش‌های مختلف نظیر مجلس، اعم از اعضای اصلی کمیسیون ویژه نظارت و پیگیری اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و نیز کارشناسان مرتبط با اصل چهل و چهارم (۴۴) در وزارت صنایع و معادن، وزارت اقتصاد، مرکز پژوهش‌ها و نیز کارشناسان دانشگاهی که در مسائل تخصصی اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) و ارزیابی آن خیره و واجد صلاحیت بودند، تکمیل شد.

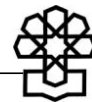
در الگوی تحلیل سلسله‌مراتبی، تعداد پرسش‌شوندگان مهم نیست، بلکه کیفیت و خبرگی آنها مهم است. برای رعایت این اصل از افرادی بهره گرفته شد که در متن نظارت و اجرای قانون هستند. با

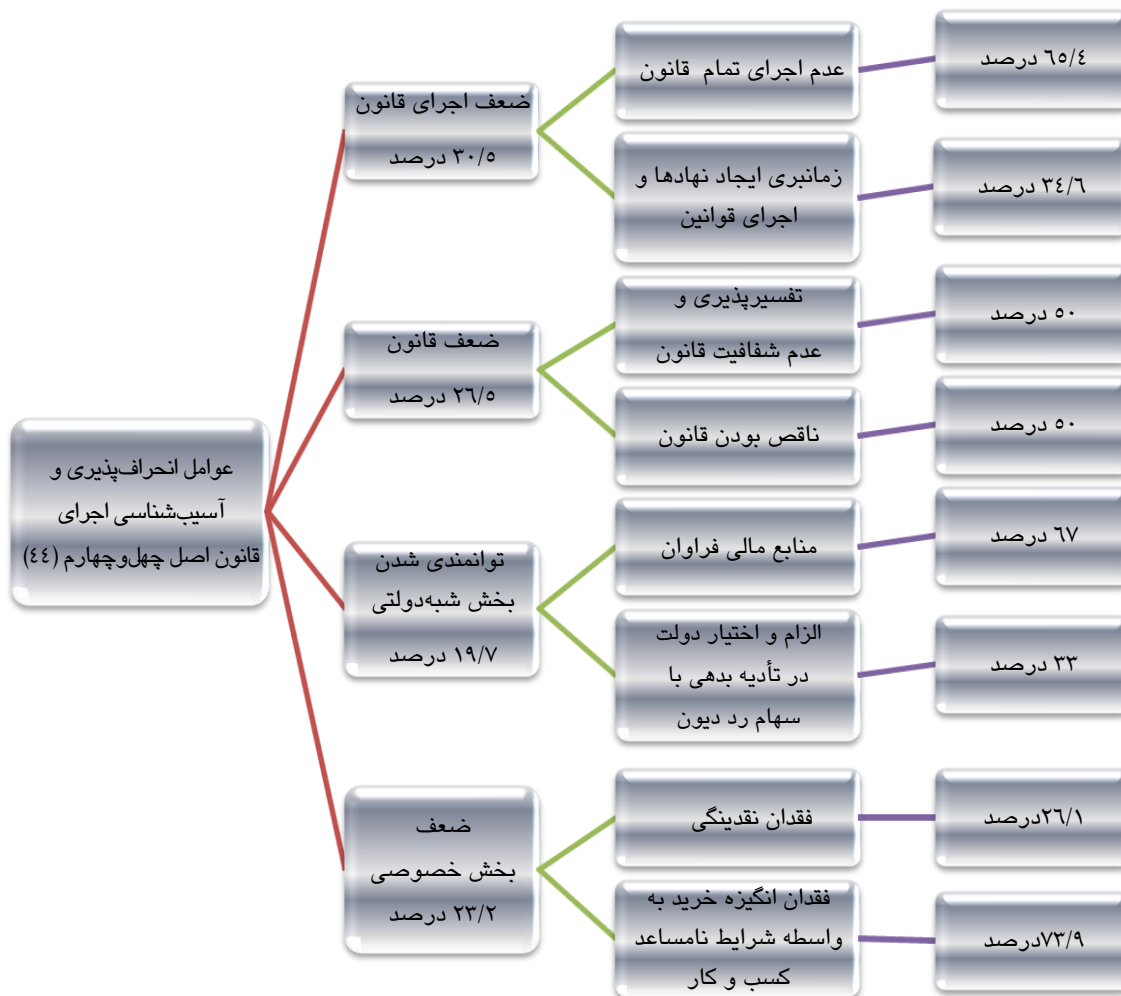
توجه به تخصصی بودن اجرا و تکمیل پرسشنامه، از ارسال پرسشنامه و دریافت جواب به صورت مکاتبه‌ای صرفنظر شد و با حضور در محل پرسش‌شونده و ارائه نکات کارشناسی تخصصی، نظرات احصا شد. لازم به ذکر است که در نرم‌افزار، حداکثر اطلاعات ۲۵ نفر از پرسش‌شوندگان قابل ورود است که در این گزارش از اطلاعات ۲۰ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران خبره در زمینه نظارت و اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) استفاده شد. از نرم‌افزار Expert Choice خروجی‌های مختلفی گرفته شد که در بخش زیر مورد تحلیل قرار خواهند گرفت.

۲-۲. تعیین و تحلیل ضریب اهمیت معیارها و زیرمعیارهای منابع آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)

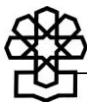
نمودار ۳، وزن معیارها و زیرمعیارهای مدل منابع انحراف و آسیب‌پذیری قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را نشان می‌دهد. ضعف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، بیشترین ظرفیت آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را با وزن ۳۰/۵ درصد داراست. بررسی زیرمعیارها ضعف اجرای قانون نشان می‌دهد که مهمترین مسئله مورد تأکید و نظارت در این حوزه، عدم اجرای تمام قانون و عملکرد گزینشی مجریان نسبت به اجرای بخش‌هایی از قانون است. وزن عدم اجرای تمام قانون ۶۵ درصد است که نسبت به شاخص (زیرمعیار) زمانبری ایجاد نهادها و اجرای قانون، وزنی حدود ۲ برابر دارد.

نمودار ۳. وزن معیارها و زیرمعیارهای مدل منابع انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون
اصل چهل و چهارم (۴۴)

دومین معیار مهم در بررسی ظرفیت آسیب‌پذیری قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، ضعف خود قانون است. نقص قانون و تفسیرپذیری آن موجب شده است که اجرای قانون با روش موجود نسبت به اهداف اولیه قانون و قانونگذار، انحراف پیدا کند. این معیار با وزن ۲۶/۵ درصد، دومین معیار آسیب‌پذیری قانون است که لزوم توجه به اصلاح قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را ضروری می‌سازد. دو زیرمعیار تفسیرپذیری قانون که امکان و اختیار به مجری برای اتخاذ رویه‌های گوناگون در اجرا را فراهم می‌سازد و نقص در متن خود قانون، وزنی مساوی در مدل پیدا کرده‌اند. سومین معیاری که ظرفیت آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) از اهداف اصلی قانون را فراهم می‌کند، ضعف بخش خصوصی است. ضعف بخش خصوصی هم به مفهوم ضعیف بودن بخش خصوصی نسبت به بخش دولتی و هم به مفهوم ضعیف نگه‌داشتن این

بخش است. با ادامه روند موجود، فقدان بخش خصوصی توانمند و عدم توجه به تقویت آن می‌تواند با وزن ۲۳/۲ درصد امکان انحراف در اهداف قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را فراهم کند. ضعف بخش خصوصی با دو زیرمعیار فقدان انگیزه لازم برای مشارکت در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) به واسطه شرایط نامساعد فضای کسب و کار با وزن ۷۳/۹ درصد و فقدان نقدینگی لازم برای خرید سهام شرکت‌های دولتی قابل واگذاری با وزن ۲۱/۶ تعریف شده است. بنابراین نظارت بر تقویت بیش از پیش بخش خصوصی از معیارهایی است که می‌تواند دستیابی به اهداف اصل چهل و چهارم (۴۴) را میسر سازد و عدم توانمندسازی بخش خصوصی به تداوم حضور دولت در اقتصاد می‌انجامد.

یکی از موضوعات مهمی که مورد انتقاد بخش قابل توجهی از کارشناسان بوده است، پیرنگ بودن نقش بنگاه‌های عمومی غیردولتی که به بنگاه‌های شبه‌دولتی نیز معروف شده‌اند، در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) است. توانمندی این بخش موجب برون‌رانی بخش خصوصی متعارف و به عبارت دیگر باعث تشدید پدیده دفع ازدحامی یا جایگزینی جبری^۱ می‌شود و این بخش به اتکای منابع مالی فراوان و برخورداری از برخی رانته‌های دولتی می‌تواند امکان انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را فراهم سازد. معیار توانمند شدن بخش شبه‌دولتی با اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، آخرین معیار مهمی است که موجب آسیب به اهداف اصلی این قانون می‌شود. هرچند وزن این معیار در مقایسه با سایر معیارهای اثرگذار بر انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) کم است، ولی دارا بودن ۱۹/۷ وزن در بین سایر معیارها نشان می‌دهد که موضوع تداوم فعالیت بنگاه‌های شبه‌دولتی با رویه فعلی می‌تواند دستیابی به اهداف قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را با چالش مواجه سازد. لذا نظارت و اصلاح روند موجود فعالیت بنگاه‌های عمومی غیردولتی یا شبه‌دولتی از مهمترین اقدامات اصلاحی در روند اجرای مطلوب قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) محسوب می‌شود.

۲-۳. بررسی نرخ ناسازگاری

جدول ۲، میزان ناسازگاری ترکیبی و تک‌تک پرسش‌شوندگان را نشان می‌دهد. با ترکیب همه پاسخ‌ها، ناسازگاری پاسخ کمتر از ۰/۰۰۱۶ است که مقدار مناسبی برای اعتبار نتایج مدل محسوب می‌شود. با این وجود، در بررسی تک‌تک پاسخ‌ها نرخ ناسازگاری، در برخی موارد بالاتر از حد متعارف است ولی با تلفیق نظرات کارشناسان این ناسازگاری از بین می‌رود.

جدول ناسازگاری ترکیبی و تک تک پرسش‌شوندگان

پرسش‌شوندگان	مقدار ناسازگاری
ترکیب شده	۰/۰۰۱۶
P _۱	۰/۰۹۷۷
P _۲	۰/۳۶۸۱
P _۳	۰/۱۳۰۱
P _۴	۰/۲۵۵۲
P _۵	۰/۰۱۷۷
P _۶	۰/۱۵۳۴
P _۷	۰/۲۲۱۳
P _۸	۰/۳۸۱
P _۹	۰/۰۳۲۹
P _{۱۰}	۰/۰۳۷۳
P _{۱۱}	۰/۰۹۸۷
P _{۱۲}	۰/۱۴۹۹
P _{۱۳}	۰/۱۸۶۵
P _{۱۴}	۰/۰۱۹۶
P _{۱۵}	۰/۳۵۷۴
P _{۱۶}	۰/۱۵۵۳
P _{۱۷}	۰/۱۸۴۱
P _{۱۸}	۰/۲۵۰۸
P _{۱۹}	۰/۲۱۸۹
P _{۲۰}	۰/۱۶۲۹

مأخذ: محاسبات تحقیق.

۴-۲. تحلیل حساسیت

تحلیل حساسیت به مفهوم بررسی تأثیر تغییر در وزن و اهمیت یک یا چند معیار بر سایر معیارها و زیرمعیارهاست. در نرم‌افزار Expert choice چهار روش تحلیل حساسیت وجود دارد، تحلیل حساسیت عملکرد، تحلیل حساسیت پویا، تحلیل حساسیت براساس شیب و تحلیل حساسیت دویعدی. هر روش تحلیل حساسیت از زاویه‌ای خاص و طرح گرافیکی متفاوت، مسئله را مورد بررسی قرار می‌دهد، اما نتایج آنها یکسان است.

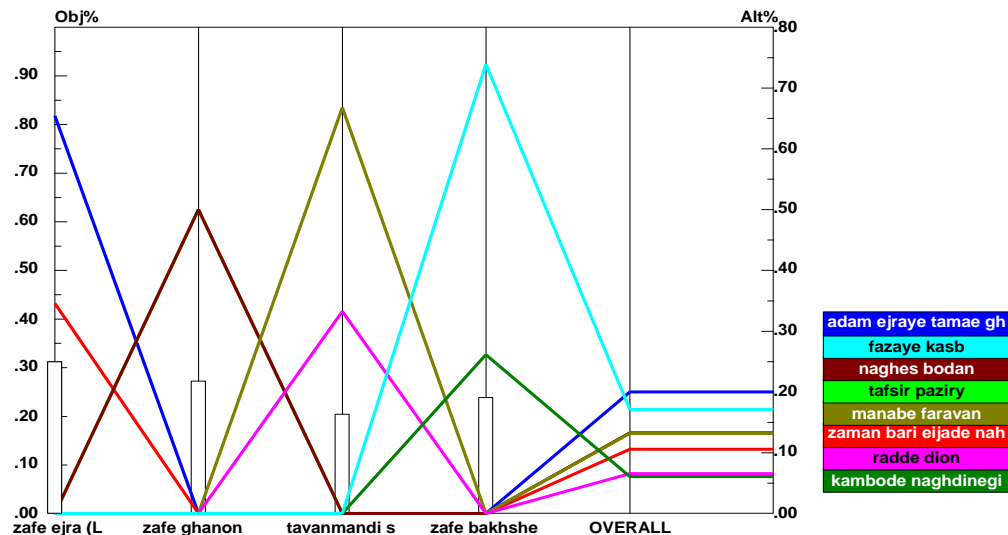
در این تحقیق از تحلیل حساسیت عملکرد^۱ که از متداول‌ترین روش‌های تحلیل حساسیت مدل‌های AHP است، استفاده شده است.

نمودار ۴، سناریوی مرجع تحلیل حساسیت را نشان می‌دهد. در این نمودار، معیارها بر روی

محور افقی با وزن مرتبط و زیرمعیارها (گزینه‌های نهایی) بر روی محور عمودی رتبه‌بندی شده‌اند. تقاطع خطوط و گزینه نهایی (زیرمعیار) با خطوط عمودی مربوط به معیارها، وزن هر زیرمعیار نهایی در مدل را برای هر معیار اصلی نشان می‌دهند. در سمت راست نمودار بر روی محور عمودی، زیرمعیارها با وزن مرتبط، اولویت‌بندی شده‌اند. در سمت چپ نمودار بر روی محور عمودی، وزن کلی هر معیار نشان داده شد. براساس سناریوی پایه تحلیل حساسیت، ضعف در اجرای قانون، ضعف خود قانون، توانمندی بخش شبه‌دولتی و ضعف بخش خصوصی به ترتیب براساس وزن‌های به‌دست آمده، مهمترین عوامل مؤثر بر آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) به‌شمار می‌روند.

نمودار ۴. سناریوی پایه تحلیل حساسیت عوامل مؤثر بر آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)

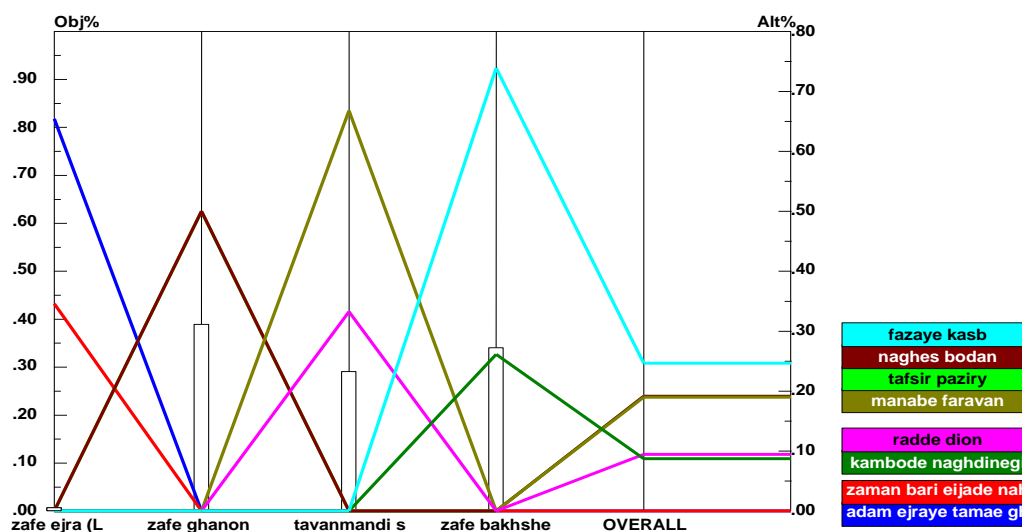

مأخذ: محاسبات تحقیق.

در اولین مرحله تحلیل حساسیت، فرض کنید در اجرای قانون هیچ ضعفی وجود ندارد (صفر کردن وزن این معیار در مدل) در این صورت وزن معیار ضعف قانون به حدود ۳۸ درصد و وزن معیار ضعف بخش خصوصی به حدود ۳۲ درصد می‌رسد.

نمودار ۵. سناریوی تحلیل حساسیت تغییر در معیار ضعف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)

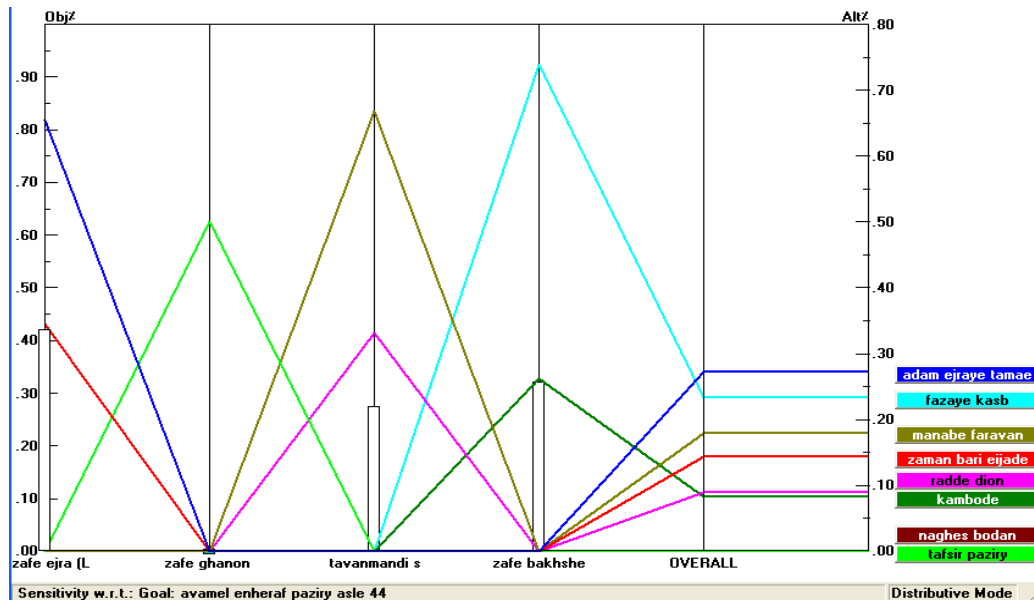

مأخذ: همان.

با تغییر فوق وزن زیرمعیارها نیز تغییر می‌کند، وزن نظارت بر زیرمعیار فضای کسب و کار به حدود ۲۵ درصد می‌رسد و سایر زیرمعیارها با همان رتبه قبلی (البته زیرمعیارهای مربوطه به معیار اول حذف شده و وزن صفر دارند) ولی با وزن‌های متفاوت ظاهر می‌شوند. در دومین مرحله تحلیل حساسیت، فرض کنید خود قانون هیچ ضعف و مشکلی ندارد (صفر شدن وزن معیار ضعف قانون در مدل). در این صورت وزن معیار ضعف اجرای قانون به حدود ۴۳ درصد می‌رسد.

نمودار ۶. سناریوی تحلیل حساسیت تغییر در معیار ضعف متن قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)

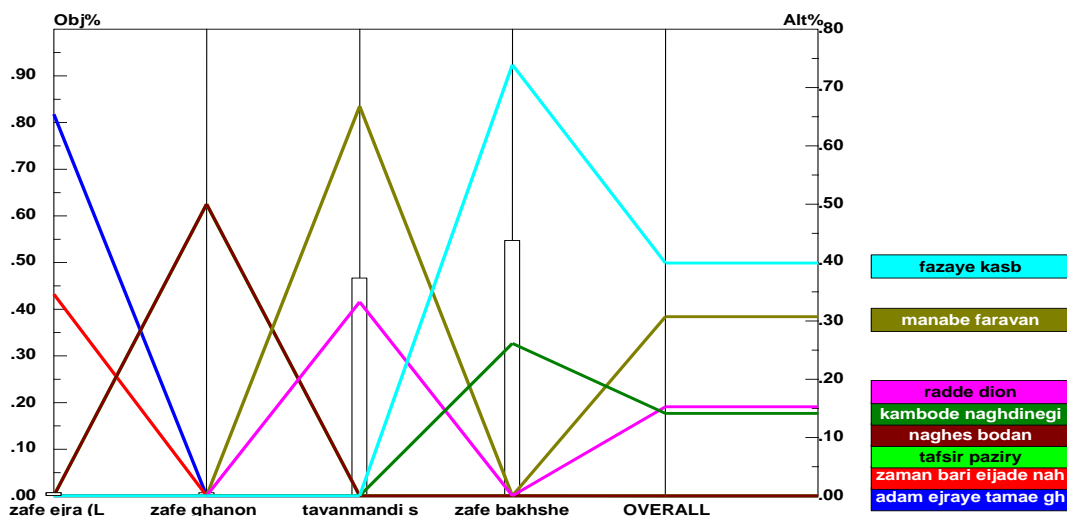
مأخذ: همان.

با تغییر فوق وزن زیرمعیارها نیز تغییر می‌کند، وزن نظارت بر زیرمعیار عدم اجرای تمام قانون به حدود ۲۸ درصد و وزن زیرمعیار فضای کسب و کار به حدود ۲۵ درصد می‌رسد ولی زیرمعیار زمانبری ایجاد نهادها - که زیرمعیار دوم برای ضعف اجرای قانون است - دارای رتبه چهارم می‌شود.

در حالتی دیگر فرض کنید اجرای قانون و خود قانون به صورت توأمان دارای ضعف هستند (نمودار ۷، صفر شدن همزمان وزن معیارهای ضعف اجرا و ضعف قانون). در این صورت معیار ضعف بخش خصوصی با وزن ۵۴ درصد و معیار توانمندی بخش شبه‌دولتی با وزن ۴۶ درصد به مهمترین معیار در مدل تبدیل می‌شوند که نیازمند نظارت جدی‌تر هستند.

نمودار ۷. سناریوی تحلیل حساسیت تغییر همزمان در معیارهای ضعف اجرا و ضعف قانون

مأخذ: همان.

جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

چهار معیار زیر به‌عنوان عوامل و حوزه‌های انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصل چهارم (۴۴)، شناسایی شدند که به ترتیب اهمیت (وزن) عبارتند از:

- ضعف اجرای قانون (با وزن ۳۰/۵ درصد)،

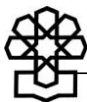
- ضعف قانون (با وزن ۲۶/۵ درصد)،

- ضعف بخش خصوصی (با وزن ۲۳/۲ درصد)،

- توانمندی بخش شبه‌دولتی (با وزن ۱۹/۷ درصد).

۱. با توجه به زیرمعیارهای تعریف شده، ضعف در اجرای قانون اصل چهارم (۴۴)، مهمترین عاملی است که می‌تواند اجرای این قانون را از اهداف اصلی و اولیه آن دور سازد. تقلیل خصوصی‌سازی و محدود شدن اجرای قانون اصل چهارم (۴۴) به موضوع واگذاری‌ها، یکی از انحراف‌های مهم در اجرای است و عدم توجه به سایر ابعاد قانون موجبات دور شدن از اهداف اصلی قانون را فراهم می‌سازد.

موضوع اصلی و نهایی خصوصی‌سازی، خصوصی‌سازی مدیریت بنگاه است و مالکیت موضوعی ثانویه به حساب می‌آید. بدین معنی که هدف از انتقال مالکیت از دولت، این است که با انتقال مالکیت، مدیریت بنگاه از حوزه اختیار دولت خارج شود و یا به عبارتی انتقال مالکیت متضمن انتقال مدیریت باشد. اگر مدیریت خصوصی نشود، نوع مالکیت تأثیری در هدف خصوصی‌سازی ندارد. موضوع عدم واگذاری برخی مدیریت‌ها در واگذاری‌های انجام شده، از جمله مواردی است که

نشان از اجرای ناقص قانون دارد.

بررسی زیرمعیارهای ضعف اجرای قانون نشان می‌دهد که؛ مهمترین مسئله مورد تأکید و نظارت در این حوزه، عدم اجرای تمام قانون و عملکرد گزینشی مجریان نسبت به اجرای بخش‌هایی از قانون است. وزن عدم اجرای تمام قانون، ۶۵ درصد است که نسبت به شاخص (زیرمعیار) زمانبری ایجاد نهادها و اجرای قانون، وزنی حدود ۲ برابر دارد.

بنابراین پیشنهاد می‌شود که تمرکز و وزن‌دهی متناسب با اهمیت فصول مختلف قانون در حوزه اجرا صورت گیرد. تمرکز مجریان بیشتر بر جنبه‌های توزیعی مالکیت در واگذاری و تأدیه بدهی با واگذاری‌ها بوده درحالی که وزن بسترسازی و توانمندسازی بخش خصوصی در اجرای این قانون بیشتر است.

۲. دومین معیار مهم در ارزیابی عوامل انحراف و آسیب‌پذیری قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، ضعف در متن قانون است.

نقص قانون و تفسیرپذیری آن موجب شده است که اجرای قانون با روش موجود نسبت به اهداف اولیه قانون انحراف پیدا کند. اهمیت بالای معیار ضعف متن قانون در ارزیابی، لزوم توجه به اصلاح قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را ضروری می‌سازد. اکنون که بیش از دو سال از ابلاغ این قانون می‌گذرد، تغییر و اصلاح قانون، کاملاً ضروری است. در نتایج تحقیق، نقص در متن خود قانون، وزنی مساوی با تفسیرپذیری قانون پیدا کرده است. از موضوعات مهمی که به‌عنوان ضعف در قانون مطرح شده، امکان تفسیرپذیری قانون است که اختیار مجری برای اتخاذ رویه‌های گوناگون در اجرا را، فراهم می‌سازد. توسعه گسترده بخش عمومی غیردولتی یا شبه‌دولتی از نتایج ضعف در متن قانون و تفسیرپذیری آن است.

۳. سومین عاملی که در ارزیابی عوامل آسیب‌پذیری و انحراف در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) مؤثر شناخته شده، ضعف بخش خصوصی است.

فقدان انگیزه برای ورود به بخش تولید از عوامل مهم ضعف بخش خصوصی است که به‌دلیل نامساعد بودن فضای کسب‌وکار و کمبود نقدینگی رخ داده است. واقعیت این است بخش خصوصی توانمند در کشور به‌وجود نیامده و در عمل شرکت‌های بزرگ دولتی، خریداران خصوصی واقعی ندارند. عدم بسترسازی برای ورود گسترده بخش خصوصی به بخش‌های مولد اقتصاد از عوامل اصلی ضعیف ماندن بخش خصوصی در عرصه تولید مولد، محسوب می‌شود. اگر این هدف تحقق نیابد تکلیف دولت به خروج از عرصه‌های اقتصادی به‌ویژه بخش بزرگی از فعالیت‌های گروه ۲ حداقل پس از اتمام واگذاری‌ها ممکن نخواهد بود و دولت ناگزیر است سرمایه‌گذاری‌های دارای مقیاس بزرگ را همچنان تصدیگری کند.

افزایش تخفیف و تقسیط بیشتر برای بخش خصوصی، یکی دیگر از راهکارهای پیشنهادی برای جبران کمبود نقدینگی بخش خصوصی در خرید شرکت‌های قابل واگذاری است. اگر پذیرفته شود که بخش خصوصی ناتوان از تملک گسترده بنگاه‌های قابل واگذاری دولتی است و از آن طرف بخش شبه‌دولتی با وجود توانمندی مالی، حضور گسترده‌اش متضمن تهدیدهای آتی دیگری برای اقتصاد ایران است، بهترین راه تداوم جریان واگذاری‌ها، استفاده از ظرفیت سرمایه‌گذاری خارجی است که در اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) تاکنون مغفول مانده است.

با وجود اینکه شرایط مناسبی، حداقل براساس قوانین و آیین‌نامه‌های مصوب به‌خصوص بند «۱» ماده (۲۸) قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، برای ورود بخش خارجی دیده شده، اما در عمل، عملکرد این بخش در اجرای این قانون نزدیک به صفر است.

۴. موضوع توانمندی و توانمند شدن بیش از پیش بخش شبه‌دولتی با اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) از موارد مهم دیگری است که به‌عنوان عامل انحراف و آسیب‌پذیری تحقق اهداف اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)، شناخته شده است.

توسعه هرچه بیشتر بنگاه‌های شبه‌دولتی، دامنه فعالیت بنگاه‌های خصوصی را محدود کرده و موجب تزاخم و بیرون راندن بخش خصوصی و تعاونی می‌شود (ایجاد انحصار و تشدید پدیده دفع ازدحامی). البته گسترش سریع و وسیع شرکت‌های عمومی غیردولتی یا شبه‌دولتی به اعتبار ظرفیت‌های قانونی و الزامات قوانین بودجه سنواتی صورت گرفته است. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود قانون و اساسنامه این قبیل بنگاه‌ها و دیگر قوانین به‌خصوص قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) اصلاح و بازنگری شوند و حضور شرکت‌های عمومی غیردولتی یا شبه‌دولتی در صنایع رقابتی کشور با محدودیت بیشتری مواجه شود. صنایع کلیدی کشور نظیر خودروسازی، فولاد، پتروشیمی و نظایر آن به دلیل انحصار موجود در کشور، از سودآوری قابل توجهی برخوردارند و این جریان سود، نیازمند تداوم فضای انحصاری فعالیت است. به همین دلیل اگر شبه‌دولتی‌ها مالک این بنگاه‌های راهبردی شوند به جهت وابستگی به دولت، ابزارهای قدرتمندی در اختیار خواهند داشت تا فضای انحصاری موجود و قبل از اجرای قانون اصل چهل و چهارم (۴۴) را حفظ و تداوم بخشند.

پیوست‌ها

پیوست ۱

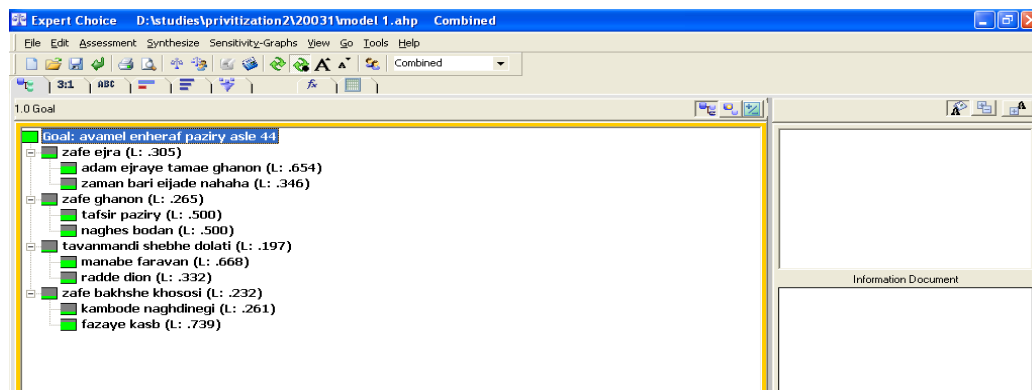
فرآیند اجرای مدل عوامل انحراف و آسیب‌پذیری اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون

اساسی در نرم‌افزار Expert Choice

اجرای مدل ارزیابی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و مدل عوامل انحراف و آسیب‌پذیری اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی با روشی مشابه انجام شده است. در بخش زیر برای مثال، فرآیند اجرای مدل عوامل انحراف و آسیب‌پذیری اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی در نرم‌افزار Expert Choice ارائه شده است.

۱. تعریف معیارها و زیرمعیارها به نرم‌افزار

در مرحله اول، معیارها و زیرمعیارهای مدل تعریف می‌شود. این مدل، تعریف مدل درختی تحلیل سلسله‌مراتبی برای ارزیابی اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی در نرم‌افزار است.

۲. تعریف تعداد پرسش‌شوندگان (Pi) و ترکیب شده نظرات آنها (combined) اطلاعات تعداد ۲۰ پرسش‌شونده (Pi) و ترکیب شده نظرات آنها (combined) مشابه با تصویر زیر برای نرم‌افزار تعریف می‌شود.

PID	PersonName	Email	Location	Participating	Eval	Keypad	Wave	Password	Status	Combined	ProgressStatus	EvalCluster	Organization	LastChanged
0	Facilitator			☐						☐				9/13/2010 12:46:39 AM
1	Combined			☒						☒				9/19/2010 6:37:09 PM
2	P2			☒		2	1			☐				9/13/2010 12:51:28 AM
3	P3			☒		3	1			☐				9/13/2010 1:02:00 AM
4	P4			☒		4	1			☐				9/13/2010 1:18:32 AM
5	P5			☒		5	1			☐				9/13/2010 1:29:25 AM
6	P6			☒		6	1			☐				9/13/2010 1:38:46 AM
7	P7			☒		7	1			☐				9/13/2010 9:39:57 AM
8	P8			☒		8	1			☐				9/13/2010 9:44:41 AM
9	P9			☒		9	1			☐				9/13/2010 9:44:41 AM
10	P10			☒		10	1			☐				9/13/2010 9:47:48 AM
11	P11			☒		11	1			☐				9/13/2010 9:53:20 AM
12	P12			☒		12	1			☐				9/13/2010 9:57:25 AM
13	P13			☒		13	1			☐				9/13/2010 10:06:04 AM
14	P14			☒		14	1			☐				9/13/2010 10:09:47 AM
15	P15			☒		15	1			☐				9/13/2010 10:14:57 AM
16	P16			☒		16	1			☐				9/13/2010 10:18:18 AM
17	P17			☒		17	1			☐				9/13/2010 10:21:04 AM
18	P18			☒		18	1			☐				9/13/2010 10:36:45 AM
19	P19			☒		19	1			☐				9/13/2010 10:40:01 AM
20	P20			☒		20	1			☐				9/13/2010 10:43:44 AM
21	P21			☒		21	1			☐				9/13/2010 10:49:34 AM
22	P22			☒		22	1			☐				9/13/2010 10:57:53 PM

۳. ورود اطلاعات پرسش‌شوندگان و اطلاعات ثبتی به ماتریس‌های مقایسه‌ای معیارها و زیرمعیارها
 برای هر پرسشنامه اطلاعات مقایسه‌ای معیارها و زیرمعیارها برای مدل تعریف می‌شود. پس از ورود همه پاسخها، نتیجه ترکیب شده پاسخها، قابل محاسبه می‌شود.

	zafe ejra	zafe ghanon	tavanmand	zafe bakhsi
zafe ejra		4.0	2.0	2.0
zafe ghanon			6.0	2.0
tavanmandi shebhe dolati				4.0
zafe bakhshe khososi				
Incon: 0.37				

۴. استخراج وزن معیارها و زیرمعیارها از ترکیب پاسخ‌های پرسش‌شوندگان

با اعمال دستور ترکیب اطلاعات پرسش‌شوندگان، ماتریس مقایسه ترکیبی با وزن‌های زیر به دست می‌آید.

The screenshot shows the Expert Choice interface with a comparison window. The goal is 'avamel enheraf paziry asle 44'. The comparison is between 'zafe ejra' and 'zafe ghanon'. Below the comparison window is a table of relative importance values.

	zafe ejra	zafe ghanon	tavanmand	zafe bakhsi
zafe ejra		1.13229	1.6595	1.248
zafe ghanon			1.25105	1.21185
tavanmandi shebhe dolati				1.17842
zafe bakhshe khososi	Incon: 0.00			

با ورود اطلاعات، وزن نهایی معیارها و زیرمعیارها در مدل محاسبه می‌شود. در شکل‌های زیر به ترتیب وزن معیارها و زیرمعیارهای ترکیب شده مدل ارزیابی، مشاهده می‌شود.

- وزن معیارها

The screenshot shows the Expert Choice interface displaying the final weights for the criteria. The goal is 'avamel enheraf paziry asle 44'. The weights are as follows:

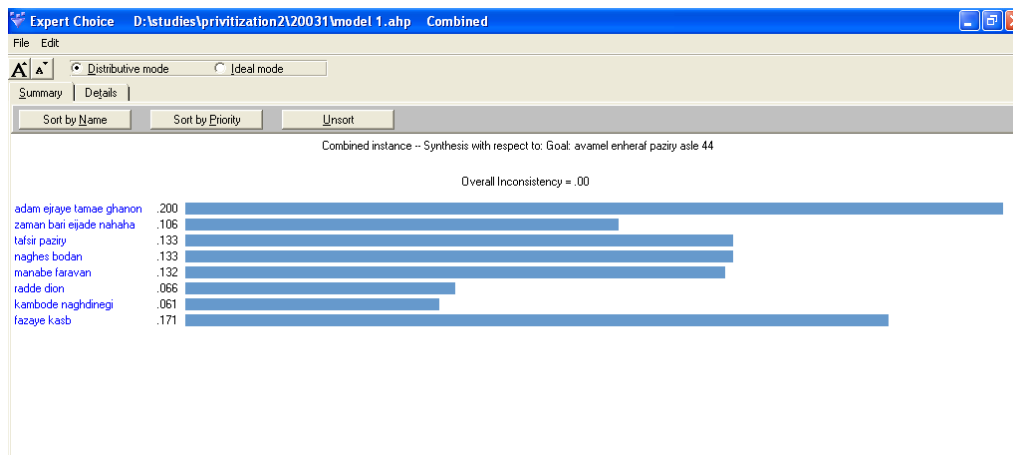
Criteria	Weight
zafe ejra	.305
zafe ghanon	.265
tavanmandi shebhe dolati	.197
zafe bakhshe khososi	.232

Inconsistency = 0.00156
with 0 missing judgments.

-وزن زیرمعیارها

برای استخراج وزن زیرمعیارها، ماتریس مقایسات زوجی زیرمعیارها پس از ورود تمام اطلاعات جمع‌آوری شده و ترکیب آنها، محاسبه و برآورد شده است.

۵. آزمون ناسازگاری

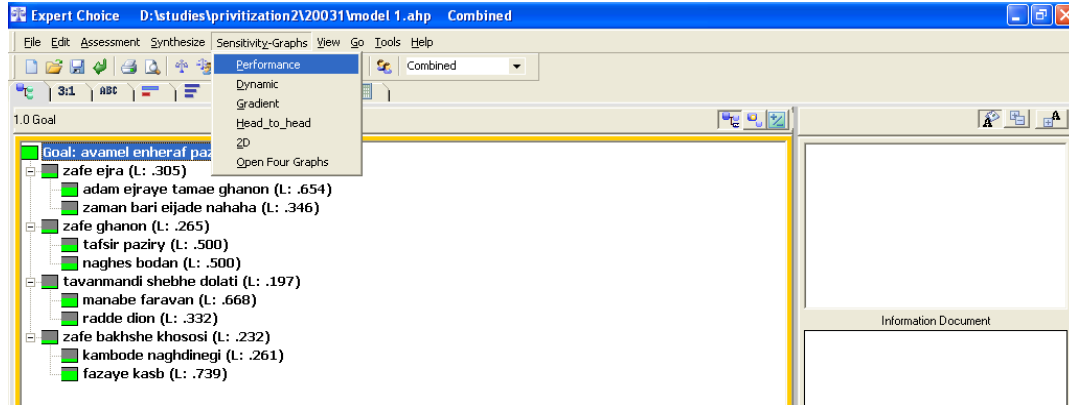
در جدول زیر نرخ ناسازگاری ترکیبی (۲۲ درصد) و فردی پاسخها مشاهده می‌شود. P_i ها، مقدار ناسازگاری پاسخهای فرد نام است.

PID	Name	Overall	Goal: avamel enheraf paziry asle 44
			#Factors: 4
1	Combined	.0016	.0016
2	p1	.0977	.0977
3	p2	.3681	.3681
4	p3	.1301	.1301
7	P7	.2552	.2552
8	P8	.0177	.0177
9	P9	.1534	.1534
10	P10	.2213	.2213
11	P11	.3810	.3810
12	P12	.0329	.0329
13	P13	.0373	.0373
14	P14	.0987	.0987
15	P15	.1499	.1499
16	P16	.1865	.1865
17	P17	.0196	.0196
18	P18	.3574	.3574
19	P19	.1553	.1553
20	P20	.1841	.1841
21	P21	.2508	.2508
22	P22	.2189	.2189
23	P23	.1629	.1629

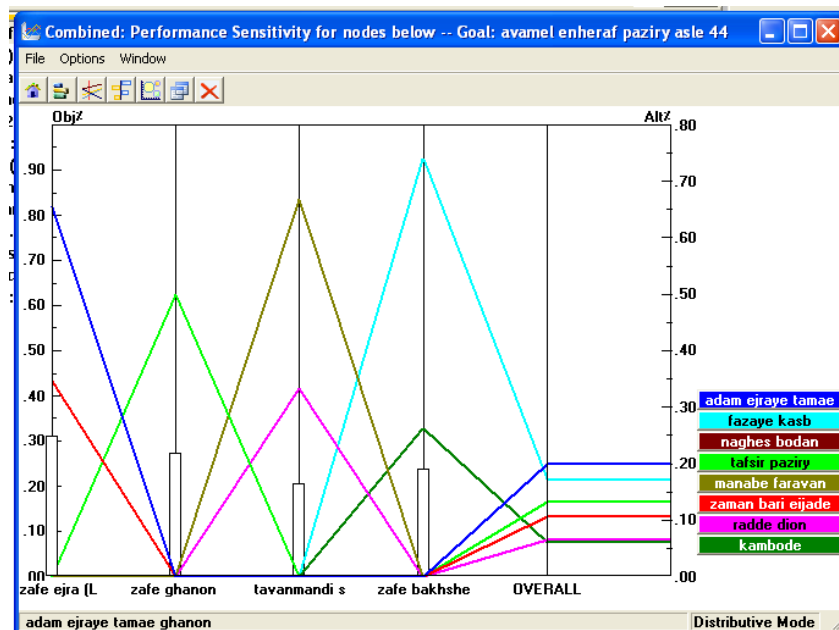

۶. تحلیل حساسیت نتایج مدل

با توجه به فرآیند زیر، تحلیل حساسیت عملکرد (Performance) که از متداول‌ترین روش‌های تحلیل حساسیت مدل AHP است، در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است.

برای مثال، الگوی زیر الگوی پایه تحلیل حساسیت مدل ارزیابی را نشان می‌دهد که با تغییر وزن هر معیار می‌توان اثر آن را در سایر معیارها و زیرمعیارها مشاهده کرد.

بیوست ۲

پرسشنامه آسیب‌شناسی اجرای اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی

کارشناس محترم هدف از این پرسش‌نامه، آسیب‌شناسی عملکرد «قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی» از زمان ابلاغ این قانون تاکنون است. در باب اهمیت پاسخ شما باید گفت در تعیین وزن شاخص‌ها، معیارهای ارزیابی و اعتماد به نتایج این تحقیق، نقطه‌نظرات کارشناسی شما تعیین‌کننده است.

پیشاپیش از همکاری و دقت شما در پاسخ به سؤالات، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

راهنمای تکمیل پرسشنامه

در این پرسشنامه، ماتریس (جدول) معیارها و زیرمعیارهای آسیب‌شناسی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی در دو مرحله پر می‌شود:

مرحله اول: تعیین اولویت اهداف یا شاخص‌ها: در ماتریس‌های ارائه شده اهداف ارائه شده را به ترتیب اولویت در دو جهت افقی و عمودی تکمیل نمایید.

مرحله دوم: مقایسه اهمیت اهداف نسبت به همدیگر: برای مقایسه اهمیت اهداف (شاخص‌ها) نسبت به همدیگر، خانه‌های هاشور خورده ماتریس‌ها را بین ۱ تا ۹ امتیاز دهید. با توجه به جدول زیر، عدد ۱، اهمیت یکسان و عدد ۹، ترجیح کامل یک هدف (شاخص) بر هدف (شاخص) دیگر است.

۲، ۴، ۶، ۸	۹	۷	۵	۳	۱
ترجیحات بین فواصل	کاملاً مرجح	ترجیح خیلی قوی	ترجیح قوی	کمی مرجح	ترجیح یکسان

سؤال ۱: چهار شاخص زیر به‌عنوان حوزه‌های انحراف و آسیب‌پذیری اجرای اصل چهارم چهارم

(۴۴) قانون اساسی، تعریف شده است:

- ضعف اجرای قانون (الف)،

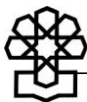
- ضعف قانون (ب)،

- توانمندی بخش شبه دولتی (ج)،

- ضعف بخش خصوصی (د).

به‌نظر شما میزان اهمیت و تأثیرگذاری شاخص‌های چهارگانه فوق در انحراف و

آسیب‌پذیری اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی نسبت به یکدیگر چگونه است؟

راهنمایی: جدول را در دو مرحله پر کنید.

مرحله اول: اولویت شاخص‌ها را دو جهت عمودی و افقی، تکمیل کنید.

مرحله دوم: در خانه‌های هاشورخورده بین ۱ تا ۹ امتیاز دهید.

به ترتیب اولویت از چپ به راست				
	شاخص اول	شاخص دوم	شاخص سوم	شاخص چهارم
به ترتیب اولویت از بالا به پایین	شاخص اول	۱	/	
	شاخص دوم		۱	/
	شاخص سوم			۱
	شاخص چهارم			

راهنمایی: در انحراف‌پذیری اصل چهل و چهارم قانون اساسی، ترجیح شاخص اول نسبت به شاخص دوم چگونه است؟ بین ۱ تا ۹ امتیاز دهید.

راهنمایی: در انحراف‌پذیری اصل چهل و چهارم قانون اساسی، ترجیح شاخص اول نسبت به شاخص سوم چگونه است؟ بین ۱ تا ۹ امتیاز دهید.

راهنمایی: در انحراف‌پذیری اصل چهل و چهارم قانون اساسی ترجیح شاخص دوم نسبت به شاخص چهارم چگونه است؟

نکته: از آنجا که شاخص‌ها در دو جهت عمودی و افقی، به ترتیب اولویت تکمیل می‌شوند،

امتیازات داده شده در هر ردیف، باید به صورت صعودی باشد.

سؤال ۲: دو شاخص زیر به عنوان زیرشاخص ضعیف اجرای قانون، تعریف شده است:

- عدم اجرای تمام قانون (الف)،

- زمانبری ایجاد نهادها و اجرای قانون و مشاهده نتایج آنها (ب).

به نظر شما میزان اهمیت و تأثیرگذاری شاخص‌های دوگانه فوق در «ضعف در اجرای

قانون» نسبت به یکدیگر چگونه است؟

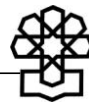
راهنمایی: جدول را در دو مرحله پر کنید.

مرحله اول: اولویت شاخص‌ها را دو جهت عمودی و افقی، تکمیل کنید.

مرحله دوم: در خانه‌های هاشورخورده بین ۱ تا ۹ امتیاز دهید.

		زیر شاخص اول	زیر شاخص دوم
به ترتیب اولویت	زیر شاخص اول	۱	/
	زیر شاخص دوم		۱

راهنمایی: در عامل ضعف اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی، ترجیح شاخص اول نسبت به شاخص دوم چگونه است؟

سؤال ۳: دو شاخص زیر به عنوان زیرشاخص ضعف متن قانون، تعریف شده است:

- تفسیرپذیری و عدم شفافیت قانون،

- نقص در متن قانون.

به نظر شما میزان اهمیت و تأثیرگذاری شاخص‌های دوگانه فوق در «ضعف متن قانون»

نسبت به یکدیگر چگونه است؟

	زیر شاخص دوم	زیر شاخص اول	
به ترتیب اولویت	۱		
زیر شاخص اول			
زیر شاخص دوم		۱	

سؤال ۴: توانمندی بخش شبه‌دولتی، یکی از دلایل حضور پررنگ این بخش در کسب مالکیت

بسیاری از شرکت‌هاست. دو شاخص زیر به عنوان زیرشاخص توانمندی بخش شبه‌دولتی،

تعریف شده است:

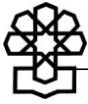
- منابع مالی فراوان،

- الزام و اختیار دولت در تادیه بدهی با سهام رد دیون.

به نظر شما میزان اهمیت و تأثیرگذاری شاخص‌های دوگانه فوق در «توانمندی بخش

شبه‌دولتی» نسبت به یکدیگر چگونه است؟

	زیر شاخص دوم	زیر شاخص اول	
به ترتیب اولویت	۱		
زیر شاخص اول			
زیر شاخص دوم		۱	

سؤال ۵: ضعف بخش خصوصی، یکی از دلایل حضور کم‌رنگ این بخش در کسب مالکیت بسیاری از شرکت‌هاست. دو زیر شاخص زیر به‌عنوان زیرشاخص ضعف بخش خصوصی، تعریف شده است:

- فقدان نقدینگی،

- فقدان انگیزه خرید به واسطه شرایط نامساعد کسب‌وکار،

به‌نظر شما میزان اهمیت و تأثیرگذاری شاخص‌های دوگانه فوق در «ضعف بخش

خصوصی» نسبت به یکدیگر چگونه است؟

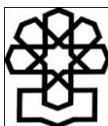
به ترتیب اولویت	زیر شاخص اول	زیر شاخص دوم
زیر شاخص اول	۱	
زیر شاخص دوم		۱

منابع و مأخذ

۱. ارزیابی عملکرد، دفتر بهبود مدیریت و ارزیابی عملکرد، معاونت امور مدیریت و منابع انسانی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۲.
۲. استیگلیتز، جوزف و نیکلاس اشترن. چارچوبی برای راهبرد و توسعه اقتصاد بازار، در راهبرد توسعه و مدیریت اقتصاد بازار، ترجمه تیمور محمدی و مهدی پازوکی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۷۹.
۳. اولریش فن، ارنست. محدودیت‌های خصوصی‌سازی، ترجمه محمد صفار، چاپ اول، نشر سانس، تهران، ۱۳۸۶.
۴. بانک مرکزی ۱۳۸۹، گزارش تحولات اقتصادی سال ۱۳۸۷.
۵. بانک مرکزی ۱۳۸۹، آمار حساب‌های ملی ۱۳۸۷.
۶. بروجردی، علیرضا. خصوصی‌سازی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.
۷. سازمان خصوصی‌سازی، بررسی روند خصوصی‌سازی با تأکید بر تجربه ایران (چالش‌ها و فرصت‌ها)، ۱۳۸۰.
۸. سازمان خصوصی‌سازی ۱۳۸۹، گزارش عملکرد سال ۱۳۸۹ و سال‌های قبل.
۹. عزیزخانی و نظری علی‌آبادی. تجربه خصوصی‌سازی در برخی از کشورها، دفتر مطالعات اقتصادی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۵.
۱۰. کمیجانی، اکبر. ارزیابی عملکرد سیاست خصوصی‌سازی در ایران، چاپ اول، انتشارات پایگان، تهران، ۱۳۸۲.
۱۱. کمیسیون نظارت بر اصل چهل‌وچهارم (۴۴) قانون اساسی مجلس شورای اسلامی، گزارش کمیسیون نظارت بر اصل چهل‌وچهارم (۴۴) قانون اساسی، ۱۳۸۸.
۱۲. مجلس شورای اسلامی، نسخه الکترونیکی لوح قانون، ۱۳۸۹.
۱۳. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش موانع کسب‌وکار در کشور، ۱۳۸۸.
۱۴. وزارت امور اقتصاد و دارایی، گزارش اقدامات اجرای اصل چهل‌وچهارم (۴۴) قانون اساسی، ۱۳۸۹.
15. Kelly, Hwang. «Transformation of East Germany: Treuhandanstalt, Privatization and Today», 2004.
16. Kikeri, Sunita and John Nellis, «An assessment of privatization» , The World Bank Research Observe , Vol .19 No.1, 2004.
17. Lin and Et.c, Note on group consistency in analytic hierarchy process Original Research Article, European Journal of Operational Research, Volume 190, Issue 3.
18. Momtauddin, Ahmed et.al «Promotion of Private investment for industrial Development in Bangladesh», Report Prepared for PARC, Dhaka, 1999.
19. Nellis, John «The World Bank, Privatization and Enterprise reform in transition Economies: A Retrospective Analysis», Center for Global Development, Washington, D.C, 2002.
20. Stiglitz, Joseph, b; "Redefining the Role of the State: What should it do? How Should Do it? And How should these decisions be made?"; Presented on the Tenth Anniversary of MITI Research Institute (Japan), 1998.
21. Vaidya and Kumar (2006), Analytic hierarchy process: An overview of applications, European Journal of Operational Research, Volume 169, Issue 1, 16 - Ho, William (2008), Integrated analytic hierarchy process and its applications - A literature review, European Journal of Operational Research, Volume 186, Issue 1, 1.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۶۱۱

عنوان گزارش: تبیین مدل ارزیابی عوامل مؤثر بر انحراف و آسیب‌پذیری اجرای قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجراء سیاستهای کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه صنعت)

تهیه و تدوین: مصطفی دین‌محمدی

ناظران علمی: محمدرضا محمدخانی، هوشنگ محمدی، علی اصغر اژدری

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. قانون اصل چهل و چهارم (۴۴)

۲. آسیب‌پذیری

۳. ارزیابی

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۱۱/۳